

عربی

زبان قرآن (۳)

الدَّرْسُ الْأَوَّلُ: الدِّينُ وَ التَّدِينُ

درس ۱: دین و دینداری

محتوای ویژه کتاب

- ◀ ترجمه متن درس‌ها به صورت کلمه به کلمه و کلی
- ◀ آموزش قواعد هر درس با عنوان «اعلموا»
- ◀ پاسخ به تمامی تمرین‌ها و سؤال‌های کتاب درسی
- ◀ ترجمه تمرین‌های کتاب
- ◀ موارد مهم و سؤال‌های امتحانی
- ◀ ارزشیابی مستمر همراه با پاسخ و بارم بندی
- ◀ آزمون‌های دی و خرداد همراه با پاسخ و بارم بندی

﴿أَقِمَّ وَجْهَكَ﴾	لِلدِّينِ	حَنِيفًا	وَ	لَا تَكُونَنَّ	مِنَ	الْمُشْرِكِينَ	یونس: ۱۰۵
روی بیاور	برای دین	یکتاپرست	و	هرگز نباش	از	مشرکان	

با یکتاپرستی به دین روی آور و هرگز از مشرکان نباش.

التَّدِينُ	فِطْرِيَّ	فِي	الْإِنْسَانِ.	وَ	التَّارِيخُ	يَقُولُ	لَنَا:
دینداری	ذاتی	در	انسان	و	تاریخ	می‌گوید	به ما

دینداری در انسان [امری] ذاتی است و تاریخ به ما می‌گوید:

لا	شَعْبٍ	مِنَ	شُعُوبِ	الْأَرْضِ	إِلَّا	وَ	كَانَ	لَهُ	دِينٌ	وَ	طَرِيقَةٌ	لِلْعِبَادَةِ.
هیچ ... نیست	ملت	از	ملت‌ها	زمین	به جز	و	بود	برای او	دین	و	راه	برای عبادت کردن

هیچ ملتی از ملت‌های زمین نیست مگر آن که دین و روشی برای عبادت کردن داشته باشد.

فَالْآثَارُ	الْقَدِيمَةُ	الَّتِي	اِكْتَشَفَهَا	الْإِنْسَانُ،
پس بقایا	قدیمی	که	کشف کرد آن را	انسان

پس آثار (نشانه‌های) قدیمی که انسان آن‌ها را کشف کرده است

وَ	الْحَضَارَاتُ	الَّتِي	عَرَفَهَا	مِنَ	خِلَالِ	الْكِتَابَاتِ	وَ	التُّفُوشِ	وَ	الرُّسُومِ	وَ	التَّمَاثِيلِ،
و	تمدن‌ها	که	شناخت آن را	از	میان	کتابیه‌ها	و	کنده‌کاری‌ها	و	نقاشی‌ها	و	تندیس‌ها

و تمدن‌هایی که آن‌ها را از میان کتیبه‌ها و کنده‌کاری‌ها و تندیس‌ها شناخته است

تُوَكِّدُ	اهْتِمَامَ	الْإِنْسَانِ	بِالدِّينِ	وَ	تَدُلُّ	عَلَى	أَنَّهُ	فِطْرِيَّ	فِي	وُجُودِهِ؛
تأکید می‌کند	توجه	انسان	به دین	و	راهنمایی می‌کند	بر	که آن	ذاتی	در	وجودش

بر توجه انسان به دین تأکید می‌کند و نشان می‌دهد که آن [دین] در وجودش [امری] ذاتی است.

وَ	لَكِنَّ	عِبَادَتِهِ	وَ	شَعَائِرَهُ	كَانَتْ	خُرَافِيَّةً؛
و	ولی	عبادت‌هایش	و	مراسم‌هایش	بود	خرافی

اما عبادت‌ها و مراسم‌های او خرافی بود.

فَأَحْضَرُوهُ	لِلْمَحَاكِمَةِ	وَ سَأَلُوهُ:	﴿...أَأَنْتَ	فَعَلْتَ	هَذَا	بِأَهْلَتِنَا	يَا	إِبْرَاهِيمَ﴾	الْأَنْبِيَاءُ: ٦٢
پس حاضر کردند او را	برای محاکمه کردن	و پرسیدند از او	آیا	تو	انجام دادی	این	با خدایان ما	ای	ابراهیم

پس او را برای محاکمه آوردند و از او پرسیدند: آیا تو این [کار] را با خدایان ما انجام دادی، ای ابراهیم؟!

فَأَجَابَهُمْ:	لِمَ	تَسْأَلُونَنِي؟	إِسْأَلُوا	الصَّنَمَ	الْكَبِيرَ.
پس پاسخ داد به آن‌ها	برای چه	می پرسید از من	پرسید	بُت	بزرگ

پس به آن‌ها پاسخ داد: چرا از من می پرسید؟ از بُت بزرگ سؤال کنید.

بَدَأَ	الْقَوْمَ	يَتَهَامِسُونَ:	«إِنَّ	الصَّنَمَ	لَا يَتَكَلَّمُ؛	إِنَّمَا	يَقْصُدُ	إِبْرَاهِيمَ	الْإِسْتِهْزَاءَ	بِأَصْنَامِنَا).
شروع کرد	قوم	پچ پچ می کنند	بی گمان	بُت	صحبت نمی کند	فقط	قصد دارد	ابراهیم	ریشخند کردن	بُت‌های ما

قوم (مردم) شروع به پچ پچ کردند: بی گمان بُت سخن نمی گوید؛ ابراهیم فقط قصد مسخره کردن بُت‌های ما را دارد.

وَ هُنَا	﴿قَالُوا	حَزَقُوهُ	وَ	انصُرُوا	أَهْتَكُمُ﴾	الْأَنْبِيَاءُ: ٦٨
و اینجا	گفتند	بسوزانید او را	و	یاری کنید	خدایانتان	

و اینجا، گفتند: او را بسوزانید و خدایانتان را یاری دهید.

فَقَذَرُوهُ	فِي	النَّارِ،	فَأَنْقَذَهُ	اللَّهُ	مِنْهَا.
پس انداختند او را	در	آتش	پس نجات داد او را	خدا	از آن

پس او را در آتش انداختند و خداوند او را از آن (آتش) نجات داد.

۴

خَوَّلَ النَّصَّ

x ✓

عَيْنَ الصَّحِيحِ وَالْخَطَأَ حَسَبَ نَصِّ الدَّرْسِ.

درباره متن: درست و نادرست را با توجه به متن درس مشخص کن.

✓

۱- كَانَ الْهَدْفُ مِنْ تَقْدِيمِ الْقَرَابِينِ لِلْأَلِيهِةِ كَسَبِ رِضَاهَا وَ تَجَنُّبِ شَرِّهَا.

هدف از تقدیم (هدیه دادن) قربانی‌ها برای خدایان به دست آوردن خشنودی آن‌ها و دوری از بدیشان بود.

x

۲- عَلَّقَ إِبْرَاهِيمُ (ع) الْفَأْسَ عَلَى كَتِفِ أَصْغَرِ الْأَصْنَامِ.

ابراهیم (ع) تبر را بر شانه کوچک‌ترین بُت‌ها آویخت.

x

۳- لَمْ يَكُنْ لِيَعْضِ الشُّعُوبِ دِينَ أَوْ طَرِيقَةَ لِلْعِبَادَةِ.

برخی ملت‌ها دین یا روشی برای عبادت کردن نداشتند.

✓

۴- الْأَثَارُ الْقَدِيمَةُ تُؤَكِّدُ أَهْتِمَامَ الْإِنْسَانِ بِالدِّينِ.

آثار (نشانه‌های) قدیمی، بر توجه انسان به دین تأکید می‌کند.

✓

۵- إِنَّ التَّدَيُّنَ فِطْرِيٌّ فِي الْإِنْسَانِ.

بی‌شک دینداری در انسان ذاتی است.

✓

۶- لَا يَتَزَكَّ اللَّهُ الْإِنْسَانُ سُدِّيَّ.

خداوند انسان را بیهوده و پوچ رها نمی‌کند.

اعلموا

«معاني الحروف المشبهة بالفعل ولا النافية للجِنْسِ»

۱- حروف مشبّهه بالفعل:

دو گروه از عبارات زیر را با هم مقایسه کنید.

«ب»	«الف»
﴿إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾	﴿اللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾
بی‌گمان خدا به بندگان آگاه است.	خدا به بندگان آگاه است.

تَرْجِمْ هَاتَيْنِ الْأَتْبِينِ الْكَرِيمَتَيْنِ .

خودت را بیازمای (۱): این دو آیه کریمه را ترجمه کن.

۱- ﴿فَهَذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلِكِنِّكُمْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ﴾ آلزوم: ۵۶

پس این، روز رستاخیز است ولی شما نمی دانستید.

۲- ﴿إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفَاً كَأَنَّهُمْ بُيُوتٌ مَرْصُوصَةٌ﴾ الصَّف: ۴

قطعا خداوند دوست می دارد کسانی را که در راه او در صفی مبارزه می کنند؛ گویی آن ها ساختمانهای استوارند.

تَرْجِمْ هَذِهِ الْأَحَادِيثَ حَسَبَ قَوَاعِدِ الدَّرْسِ .

خودت را بیازمای (۲): این حدیث ها را با توجه به قواعد درس ترجمه کن.

۱- لا خَيْرَ فِي قَوْلٍ إِلَّا مَعَ الْفِعْلِ . رسول الله (ص)

هیچ خیری در سخنی نیست جز اینکه همراه عمل باشد.

۳- لا لِيَأْسَ أَجْمَلٌ مِنَ الْعَاقِبَةِ . أمير المؤمنين عليّ (ع)

هیچ لباسی زیباتر از عاقبت (سلامتی) نیست.

۲- لا جِهَادَ كَجِهَادِ النَّفْسِ . أمير المؤمنين عليّ (ع)

هیچ جهادی (مبارزه ای) مانند جهاد با نفس نیست.

۴- لا فَقْرَ كَالْجَهْلِ وَ لا مِيرَاثَ كَالْأَدَبِ . أمير المؤمنين عليّ (ع)

هیچ فقری مانند نادانی و هیچ میراثی مانند ادب نیست.

إِمْلًا الْفَرَاغَ فِي مَا يَلِي ، ثُمَّ عَيِّنْ نَوْعَ «لا» فِيهِ .

خودت را بیازمای (۳): جای خالی را در آنچه [در زیر] می آید، پُرکن سپس نوع «لا» را در آن مشخص کن.

۱- ﴿وَ لا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ ...﴾ الأنعام: ۱۰۸

لای نهی

و کسانی را که غیر خدا فرا می خوانند دشنام ندهید زیرا که به خدا دشنام دهند.

۲- ﴿وَ لا يَخْزِنُكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعاً...﴾ یونس: ۶۵

لای نهی

گفتارشان تو را نباید غمگین کند؛ زیرا ارجمندی، همه از آن خداست.

۳- ﴿... هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ...﴾ آلزوم: ۹

لای نفی مضارع

آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند برابر هستند؟

۴- ﴿... رَبَّنَا وَ لا تُحْمَلْنَا ما لا طَاقَةَ لَنَا بِهِ ...﴾ البقرة: ۲۸۶

لای نهی لای نفی جنس

پروردگارا، آنچه توانش را نداریم بر ما تحمیل نکن.

۵- لا يَرْحَمُ اللَّهُ مَنْ لا يَرْحَمُ النَّاسَ . رسول الله (ص)

لای نفی مضارع لای نفی مضارع

خدا رحم نمی کند به کسی که به مردم رحم نمی کند.

أَيُّ كَلِمَةٍ مِن كَلِمَاتِ مَعْجَمِ الدَّرْسِ تُنَاسِبُ التَّوْضِيحَاتِ التَّالِيَةَ؟

تمرین اول: کدام کلمه از کلمات واژه نامه درس با توضیحات زیر مناسب است؟

۱- ﴿آلَةٌ ذَاتُ يَدٍ مِنَ الْحَشَبِ وَ سِنَّةٌ عَرِيضَةٌ مِنَ الْحَدِيدِ تُقَطِّعُ بِهَا:

وسيله ای که دارای دسته ای از چوب و دندانهای آهنی است که به وسیله آن بریده می شود:

۲- تَمَثَّالٌ مِن حَجَرٍ أَوْ حَشَبٍ أَوْ حَدِيدٍ يُعْتَدُ مِنْ دُونِ اللَّهِ:

تندیس از یک سنگ یا چوب یا آهن که به جای (غیر) خداوند عبادت می شود:

۳- عُضْوٌ مِنْ أَعْضَاءِ الْجِسْمِ يَقَعُ فَوْقَ الْجِدْعِ:

عضوی از اعضای بدن که بالای تنه قرار می گیرد:

الْفَأْسُ

تبر

الصَّنَمُ

بُتٌ

الْكَيْفُ

شانه

ارزشیابی مستمر

۱ تَرْجِمِ الْكَلِمَةَ الَّتِي تَحْتَهَا حَظًّا. (۲۵/۰ نمره)
هذا الَّذِي تَعْرِفُ الْبُظْحَاءُ وَطَائِفَهُ.

۲ اُكْتُبْ فِي الْفَرَاغِ الْكَلِمَتَيْنِ الْمُتَرَادِفَتَيْنِ وَ الْكَلِمَتَيْنِ الْمُتَضَادَّتَيْنِ. «كَلِمَتَانِ زَائِدَتَانِ.» (۵/۰)
«الشَّدَائِدُ - الْكِسَاءُ - الصَّغَارُ - الْمَصَاعِبُ - الْكِبَارُ - اللَّثِيمُ»

(الف) * =

(ب) ≠

۳ تَرْجِمِ الْعِبَارَاتِ التَّالِيَةَ إِلَى الْفَارْسِيَّةِ. (۲/۲۵)

(الف) كَانَ الْفَرَزْدَقُ مُجَبًّا لِأَهْلِ الْبَيْتِ وَ كَانَ يُسْتُرُ حُبَّهُ عِنْدَ خُلَفَاءِ بَنِي أُمَيَّةَ.

(ب) خَافَ هِشَامٌ مِنْ أَنْ يَعْرِفَهُ أَهْلُ الشَّامِ وَ يَرْغَبُونَ فِيهِ.

(ج) الْحَوْتُ يُصَادُّ لِاسْتِخْرَاجِ الرَّيْتِ مِنْ كَيْدِهِ لِصِنَاعَةِ مَوَادِّ التَّجْمِيلِ.

(د) * السَّمَكُ الْمُدْفُونُ يُسْتَرُّ نَفْسُهُ عِنْدَ الْجَفَافِ فِي غِلَافٍ مِنَ الْمَوَادِّ الْمُخَاطِيَّةِ.

هَذَا إِنَّ وَرَقَةَ الزَّيْتُونِ رَمَزُ السَّلَامِ.

۴ اِنتَخِبِ التَّرْجِمَةَ الصَّحِيحَةَ. (۵/۲۵)

طَافَ هِشَامٌ حَتَّى يَصِلَ إِلَى الْخَجَرِ لِيَسْتَلِمَهُ، فَلَمْ يَقْدِرْ لِكثْرَةِ الْأَزْدِحَامِ.

(الف) هِشَامٌ طَوَافٌ كَرَدٌ تَا اَيْنَكِهْ بَهْ سَنَگْ بَرَسَدِ تَا آنْ رَا مَسْحَ كَنَدِ، پَسْ بَهْ خَاطِرِ زِيَادِي جَمْعِيَّتِ تَتَوَاسَتِ.

(ب) هِشَامٌ طَوَافٌ كَرَدٌ تَا اَيْنَكِهْ خَوْدَشْ رَا بَهْ سَنَگْ بَرَسَانَدِ تَا آنْ رَا بَا دَسْتِ لَمَسِ كَنَدِ، وَلِيْ بَهْ خَاطِرِ اَزْدِحَامِ جَمْعِيَّتِ

قَادِرِ نَبُوْدِ.

۵ اِمْلَأِ الْفَرَائِغِ فِي التَّرْجِمَةِ الْفَارْسِيَّةِ. (۵/۰)

الْحُقَاشُ هُوَ الْحَيَوَانُ الْبَبُونُ الْوَحِيدُ الَّذِي يَقْدِرُ عَلَى الطَّيْرَانِ.

حُقَاشُ هِمَانِ تَنَهَا حَيَوَانَ اسْتِ كِهْ قَادِرِ بَهْ مِي بَاشَدِ.

۶ تَرْجِمِ الْكَلِمَةَ الَّتِي تَحْتَهَا حَظًّا. (۵/۲۵)

مَدَّ رِجْلَكَ عَلَى قَدْرِ كِسَائِكَ.

۷ عَيِّنِ الْمَفْعُولَ الْمُطْلَقَ وَ اذْكَرْ نَوْعَهُ. (۵/۰)

(الف) * تَجْتَهَدُ الْأُمَّ لِتَرْبِيَةِ أَوْلَادِهَا اجْتِهَادًا بِالْغَا.

(ب) * نَزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ تَنْزِيلًا لِهِدَايَةِ الْبَشَرِ.

۸ اِنتَخِبِ التَّرْجِمَةَ الصَّحِيحَةَ حَسَبَ قَوَاعِدِ الَّتِي قَرَأْتَهَا. (۵/۲۵)

(الف) اِسْتَعْفَزْتُ اللَّهَ اِسْتِعْفَارًا.

۱- از خداوند بی گمان آمرزش خواستم.

(ب) * يَعِيشُ الْبَخِيلُ فِي الدُّنْيَا عَيْشَ الْفُقَرَاءِ.

۱- [انسان] بخیل در دنیا حتماً زندگی فقیرانه ای دارد.

۲- [انسان] خسیس در دنیا مانند فقیران زندگی می کند.

(ج) يَنَامُ نَوْمًا عَمِيقًا أَكْثَرَ مِنْ سَنِيَّةٍ.

۱- بیش از یک سال عمیقاً می خوابد.

۲- بیش از یک سال خواب عمیقی کرد.

۹ اِنتَخِبِ الْجَوَابَ الصَّحِيحَ. (۵/۰)

(الف) ماضی «تقدیم»: قَدَّمَ

تَقَدَّمَ

(ب) وزن «اننصار»: اِنْفَعَالَ

اِنْفَعَالًا

۱۰ عَيِّنِ الْمَطْلُوبَ مِنْكَ. (۵/۰)

(الف) * دُبُّ الْبَانِدَا عِنْدَ الْوِلَادَةِ أَصْغَرُ حَجْمًا مِنَ الْفَأْرِ. (اسْمُ التَّفْضِيلِ)

(ب) يَعِيشُ السَّمَكُ الْمُدْفُونُ دَاخِلَ حُفْرَةٍ فِي اِنْتِظَارِ نُزُولِ الْمَطْرِ. (الْمَجْرُورُ بِحَرْفِ جَرٍّ)

۱۱ عَيْنَ الصَّحِيحِ فِي التَّحْلِيلِ الصَّرْفِيِّ وَ الْمَحَلِّ الإِعْرَابِيِّ لِمَا أُشِيرَ إِلَيْهِ بِحَطِّ (٥/٥)

«الْحِكْمَةُ تَعْمُرُ فِي قَلْبِ الْمُتَوَاضِعِ.»

تَعْمُرُ	أ. فِعْلٌ مُضَارِعٌ - مَعْلُومٌ	خَبَرٌ
	ب. فِعْلٌ مَاضٍ - مَجْهُولٌ	فَاعِلٌ

الْمُتَوَاضِعِ	أ. إِسْمٌ الْمَفْعُولِ - مَعْرَفٌ بِأَلٍ - مُدَكَّرٌ	صِفَةٌ
	ب. إِسْمٌ الْفَاعِلِ - مَعْرَفٌ بِأَلٍ - مَفْرَدٌ	مُضَافٌ إِلَيْهِ

۱۲ صَعَّ فِي الْفِرَاقِ كَلِمَةً مَنَاسِبَةً مِنَ الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةِ. «كَلِمَتَانِ زَانِدَتَانِ.» (٥/٥)

«دَارِجَةٌ - السَّهْلُ - سَوْرٌ - الصَّفَا»

الف) يَهْجُمُ الْمَعُولُ عَلَى الصَّيْنِ عَلَى رَعْمٍ بِنَاءٍ عَظِيمٍ حَوْلَهَا.

ب) إِنَّ الرَّرْعَ يَنْبُتُ فِي

x ✓

۱۳ عَيْنَ الصَّحِيحِ وَ الْخَطَأَ حَسَبَ الْحَقِيقَةِ. (٥/٥)

الف) الْحَجَّاجُ يَطُوفُونَ مَرَّةً حَوْلَ بَيْتِ اللَّهِ لِأَدَاءِ مَنَاسِكِ الْحَجِّ.

ب) الْفَرَزْدَقُ مِنْ شُعْرَاءِ الْعَصْرِ الْأُمَوِيِّ.

۱۴ رَتَّبِ الْكَلِمَاتِ التَّالِيَةَ ثُمَّ اكْتُبْ سَوَالاً وَ جَوَاباً صَحِيحاً. (٥/٢٥)

يَحْجُونَ / يَسْتَلِمُ / الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ / مَاذَا / الْحَجَّاجُ / عِنْدَمَا / ؟ / .

۱ جای یا، گام (٥/٢٥)

۲ الف) الشَّدَانِدُ = الْمَصَاعِبُ (ب) الصَّغَارُ ≠ الْكِبَارُ (هر مورد (٥/٢٥))

۳ الف) فرزدق دوستدار اهل بیت بود و علاقه‌اش را نزد خُلفای بنی امیه پنهان می‌کرد. (٥/٥)

ب) هِشام ترسید که ساکنان شام او را [زین العابدین] بشناسند و به او علاقه مند شوند. (٥/٥)

ج) نهنگ برای خارج ساختن از کبد او برای صنعت مواد آرایشی، صید می‌شود. (٥/٥)

د) ماهی پنهان، خودش را در هنگام خشکی در پوششی از مواد لعابی پنهان می‌کند. (٥/٥)

ه) بی‌گمان برگ زیتون نماد صلح است. (٥/٢٥)

۴ گزینۀ «ب» (٥/٢٥)

۵ پستاندار - پرواز کردن (هر مورد (٥/٢٥))

۶ دراز کن (٥/٢٥)

۷ الف) اجْتِهَاداً: مفعول مطلق نوعی، ب) تَنْزِيلاً: مفعول مطلق تأکیدی (هر مورد (٥/٢٥))

۸ الف) گزینۀ «۱»، ب) گزینۀ «۲»، ج) گزینۀ «۱» (هر مورد (٥/٢٥))

۹ الف) قَدَّمَ، ب) اِفْتَعَالَ (هر مورد (٥/٢٥))

۱۰ اسم تفضیل: أَضْعَرَ، ب) مجرور به حرف جر: اِنْتِظَارٍ (هر مورد (٥/٢٥))

۱۱ تَعْمُرُ: گزینۀ «الف»، الْمُتَوَاضِعِ: گزینۀ «ب» (هر مورد (٥/٢٥))

۱۲ الف) سَوْرٌ، ب) السَّهْلُ (هر مورد (٥/٢٥))

۱۳ الف) x، ب) ✓ (هر مورد (٥/٢٥))

۱۴ ماذا يَسْتَلِمُ الْحَجَّاجُ عِنْدَمَا يَحْجُونَ؟ الْحَجَرُ الْأَسْوَدُ. (٥/٢٥)

سؤال های امتحانی

آزمون: دی ماه (پایان نوبت اول)

مدت: ۷۵ دقیقه

تاریخ:/...../.....

۰/۵

(الف) مهارت واژه شناسی (۲ نمره)

۱- تَرَجِمْ كُلَّ كَلِمَةٍ تَحْتَهَا حَظًّا.

(الف) وَلَكِنَّ عِبَادَتِهِ وَشَعَائِرَهُ كَانَتْ خُرَافِيَّةً.

(ب) إِنَّهَا تُظَلِّقُ قَطْرَاتِ الْمَاءِ مُتَتَالِيَةً مِنْ فَمِهَا إِلَى الْهَوَاءِ.

۰/۵

۲- أَكْتُبْ فِي الْفَرَاغِ الْكَلِمَتَيْنِ الْمُتَرَادِفَتَيْنِ وَالْكَلِمَتَيْنِ الْمُتَضَادَّتَيْنِ. «كَلِمَتَانِ زَائِدَتَانِ.»

«الدَّوَامُ - أَطْلَقَ - الْمَرَضُ - أَرَلَّ - أَحَدَّ - الدَّاءُ»

(الف) = (ب) ≠

۰/۵

۳- أَكْتُبْ مُفْرَدًا أَوْ جَمْعًا الْكَلِمَتَيْنِ.

(الف) النَّقُوشُ: (ب) الْخَيْمَةُ:

۰/۵

۴- عَيِّنِ الْكَلِمَةَ الْغَرِيبَةَ فِي الْمَعْنَى.

(الف) الْعَظْمُ الْعَصَبُ الصَّمَمُ اللَّحْمُ
(ب) التَّبَسُّمَةُ الْحَسَنَةُ الشُّرُورُ الْفَرِحَةُ

۵

(ب) مهارت ترجمه (۷ نمره)

۵- تَرَجِمِ الْعِبَارَاتِ التَّالِيَةَ إِلَى الْفَارْسِيَّةِ.

(الف) حَاوَلَ إِبْرَاهِيمُ (ع) أَنْ يُقَدِّدَ قَوْمَهُ مِنْ عِبَادَةِ الْأَصْنَامِ.

(ب) إِبْرَاهِيمُ (ع) حَمَلَ فَأْسًا وَكَسَّرَ جَمِيعَ الْأَصْنَامِ فِي الْمَعْبَدِ إِلَّا الصَّنَمَ الْكَبِيرَ.

(ج) ﴿... رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ...﴾

(د) لَا فَقْرَ أَشَدُّ مِنَ الْجَهْلِ وَلَا عِبَادَةَ مِثْلَ التَّفَكُّرِ.

(هـ) وَ أَيْزُ عَقْلِي وَ قَلْبِي / بِالْعُلُومِ النَّافِعَاتِ.

(و) شَاهَدَ أَعْضَاءُ الْأُسْرَةِ الْحِجَاجَ فِي الْمَطَارِ يَرْكَبُونَ النَّظَائِرَ.

(ز) تَمَرُّ أُمَامِي ذِكْرِيَاتِي حِينَ رَزْتُ أَنَا وَ أُمَّكَ هَاتَيْنِ الْمَدِينَتَيْنِ.

(ح) ﴿لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا...﴾

(ط) ﴿يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُظْمِنَةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً﴾

(ي) عِنْدَمَا تَسْقُطُ الْخَشِرَةُ عَلَىٰ سَطْحِ الْمَاءِ تَبْلُغُهَا حَيَّةٌ.

۰/۵

۶- اِئْتَجِبِ التَّرْجِمَةَ الصَّحِيحَةَ. (۵/۰)

(الف) ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُضَيِّعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾

۱- بی گمان خداوند پاداش نیکوکاران را تباه نمی کند.

۲- گویی خدا پاداش [انسان های] نیکوکار را ضایع نکرده است.

(ب) لِمَ تَبْكِي الْآنَ وَ أَنْتَ تَعْلَمِينَ أَنَّ رِجْلِي تُؤَلِّمُنِي؟

۱- اکنون گریه نکن و تو می دانی که پاهایم مرا اذیت می کند.

۲- الآن چرا گریه می کنی در حالی که تو می دانی پاهایم درد می کند؟

۱/۵

۷- اِفْلَأَ الْفُرَاقَيْنِ فِي التَّرْجِمَةِ الْفَارْسِيَّةِ.

(الف) وَ قَدْ حَدَّثَنَا الْقُرْآنُ الْكَرِيمُ عَنِ سِيرَةِ الْأَنْبِيَاءِ وَ صِرَاعِهِمْ مَعَ أَقْوَامِهِمُ الْكَافِرِينَ.

و قرآن کریم از پیامبران و آن ها با قوم های کافرشان با ما سخن گفته است.

(ب) هُوَ أَسْمَاكُ الرَّبِّيَّةِ مُعْجَبُونَ بِهِذِهِ السَّمَكَةِ، لِأَنَّهَا تُحِبُّ أَنْ تَأْكُلَ الْفُرَائِسَ الْحَيَّةَ.

ماهیان ربیتی با این ماهی شگفت زده شدند، زیرا آن ها دوست دارند که زنده بخورند.

(ج) كُلُّ مُسْلِمٍ حِينَ يَرَىٰ هَذَا الْمَشْهَدَ، يَشْتَأِقُ إِلَيْهِ وَ يُحِبُّ أَنْ يَزُورَ هَذِهِ الْأَمَاكِنَ.

هر مسلمانی هنگامی که این را می بیند به آن مشتاق می شود و دوست دارد که از این مکان ها

هـ) مهارت مکالمه (۵/۰ نمره)

۲۴) أُجِبْ عَنِ السُّؤَالِ التَّالِي حَسَبِ الصُّورَةِ.
مَا يَسْتَعْدِمُ الْمُزَارِعَ لِلْعَمَلِ فِي الْمَرْعَةِ؟

۰/۲۵

۰/۲۵

۲۵) رَتِّبِ الْكَلِمَاتِ تَمَّ اكْتِثَابِ سَوْأَلًا وَجَوَابًا صَحِيحًا.

الْقَرَابِينَ / الْهَدْفُ / لِتَجْتَنِبَ / مَا هُوَ / مِنْ تَقْدِيمِ / الشَّرِّ / ؟ / .

۲۰

جمع یارم

پانچ سوالات امتحانی

۱ الف) مراسم (۰/۲۵)، ب) پی درپی (۰/۲۵)

۲ الف) الْمَرْضُ = الداء، أَطْلَقَ ≠ أَخَذَ (هر مورد ۰/۲۵)

۳ الف) التَّقَش (مفرد)، ب) الْخِيَام (جمع) (هر مورد ۰/۲۵)

۴ الف) الصَّنَم، ب) الْحَسَنَة (هر مورد ۰/۲۵)

۵ الف) ابراهیم (ع) تلاش کرد که قومش را از پرستش بُت‌ها نجات دهد. (ب) ابراهیم تبری را برد و همه بُت‌ها را به جز بُت بزرگ در معبد شکست. (۰/۵) ج) پروردگارا، آن چه توانش را نداریم بر ما تحمیل نکن. (۰/۵) د) هیچ فقری از نادانی سخت‌تر نیست و هیچ عبادتی مانند اندیشیدن نیست. (۰/۵) ه) و خردم و دلم را با دانش‌های سودمند روشن کن. (۰/۲۵) و) اعضای خانواده حاجیان را در فرودگاه دیدند که سوار هواپیما می‌شدند. (۰/۵) ز) خاطراتم در مقابلم می‌گذرد، آن هنگام که من و مادرت این دو شهر را زیارت کردیم. (۰/۵) ح) حجّ خانهٔ [خدا] بر مردم بر کسانی که بتوانند به سوی آن راه یابند واجب الهی است. (۰/۵) ط) ای نفس مطمئنّه! به سوی پروردگارت خشنود و خداپسند بازگرد. (۰/۵) ی) هنگامی که حشره بر روی سطح آب می‌افتد، آن را زنده می‌بلعد. (۰/۵)

۶ الف) گزینۀ «۱»، ب) گزینۀ «۲» (هر مورد ۰/۲۵)

۷ الف) سرگذشت (روش و کردار) / کشمکش، ب) علاقه‌مندان / شکارها، ج) صحنه / دیدار کند (هر مورد ۰/۲۵)

۸ الف) ببینم، ب) رحم نمی‌کند، ج) نیاویخت، د) جاری می‌شد، ه) آفریده شده است، و) یاری بجویند (هر مورد ۰/۲۵)

۹ الف) لا تهنوا: فعل نهی، ب) كَان يَتَعَبَّدُ: معادل ماضی استمراری (هر مورد ۰/۲۵)

۱۰ الف) گزینۀ «۲»، ب) گزینۀ «۱» (هر مورد ۰/۲۵)

۱۱ الف) أُنَّ، ب) لَيْتَ (هر مورد ۰/۲۵)

۱۲ الف) لا عِلْمَ: لای نفی جنس، ب) لا يَتْرُكُ: لای نفی مضارع، ج) لا: لا به معنای «نه»، د) لا تَيَأْسُ: لای نهی (هر مورد ۰/۲۵)

۱۳ و کافر می‌گوید: ای کاش من خاک بودم! (۰/۵)

۱۴ الف) گزینۀ «۲»، ب) گزینۀ «۱» (هر مورد ۰/۲۵)

۱۵ الف) كَان، ب) عَلَامَة (هر مورد ۰/۲۵)

۱۶ الف) مُبَشِّرِينَ، ب) وَ هُوَ لَاجِبٌ ... (هر مورد ۰/۲۵)

۱۷ الف) إِسْمَ الْمَكَان، ب) فِعْلَ الْأَمْرِ (هر مورد ۰/۲۵)

۱۸ الف) مُبْتَسِمِينَ: حال، ب) اهْتِمَامٌ: مفعول (هر مورد ۰/۲۵)

۱۹ شاهدوا: گزینۀ «الف»، ب) مُكَسَّرَةٌ: گزینۀ «ب» (هر مورد ۰/۲۵)

۲۰ به ترتیب: ۳/۵/۱ (هر مورد ۰/۲۵)

۲۱ الف) بَرَكَةٌ، ب) مُعْطَلَةٌ، ج) اَتَمَّتْنِي (هر مورد ۰/۲۵)

۲۲ الف) عَلَى كَيْفِ الصَّنَمِ الْكَبِيرِ، ب) اللَّهُ، ج) شاهدوا أَوْصَانَهُمْ مُكَسَّرَةٌ، د) لِمَ تَسْأَلُونَنِي؟ إِسْأَلُوا الصَّنَمَ الْكَبِيرَ. (هر مورد ۰/۲۵)

۲۳ الف) x، ب) ✓ (هر مورد ۰/۲۵)

۲۴ الْجَزَاة. (۰/۲۵)

۲۵ ما هُوَ الْهَدْفُ مِنْ تَقْدِيمِ الْقَرَابِينَ؟ لِتَجْتَنِبَ الشَّرَّ. (۰/۲۵)

شیمی (۳)

محتوای ویژه کتاب

- مفاهیم آموزشی
- پاسخ به تمام خود را بیازماییدها، با هم ببیندیشیم ها و کاوش کنیدهای کتاب درسی
- پاسخ به تمام سؤال‌های متن و شکل کتاب درسی
- موارد مهم و سؤالات امتحانی
- ارزشیابی مستمر همراه با پاسخ و بارم‌بندی
- آزمون‌های پایانی دی و خرداد همراه با پاسخ و بارم‌بندی

فصل ۱: مولکول‌ها در خدمت تندرستی

مفاهیم آموزشی

۱-۱- شوینده‌ها و امید به زندگی

شوینده‌ها و نقش آنها در زندگی

انسان‌ها در کنار رودها و رودخانه‌ها سکنی می‌گزینند تا با دسترسی به آب، بدن خود را بشویند.

انسان‌ها به‌طور اتفاقی فهمیده بودند که ظرف‌های چرب و کثیف با آب گرم و خاکستر آسان‌تر تمیز می‌شوند.

نقش بهداشت در زندگی

حفاری‌های باستانی شهر بابل نشان می‌دهد که چند هزار سال پیش از میلاد، انسان‌ها از موادی شبیه صابون برای نظافت بهره می‌بردند.

باعث کاهش آلودگی‌ها و میکروب‌ها و عوامل بیماری‌زا می‌شود.

سبب افزایش میزان سلامت و تندرستی مردم می‌شوند.

نقش شوینده‌ها در زندگی

سطح بهداشت جامعه را افزایش می‌دهند.

و با یک بیماری واگیردار است که به دلیل آلوده شدن آب‌ها و نبود بهداشت شایع می‌شود. این بیماری در طول تاریخ چندین بار در جهان همه‌گیر شده است. ساده‌ترین و مؤثرترین راه پیشگیری از این بیماری، رعایت بهداشت شخصی و همگانی است.

امید به زندگی

با گذشت زمان امید به زندگی در سطح جهان افزایش یافته است.

امید به زندگی شاخصی است که در کشورهای گوناگون و حتی در شهرهای یک کشور نیز با هم تفاوت دارد، زیرا این شاخص به عوامل گوناگونی بستگی دارد.

امید به زندگی در کشورها و مناطق توسعه یافته و برخوردار، بیشتر از مناطق کم‌برخوردار است.

آگاهی بیشتر از علم شیمی به ما کمک می‌کند تا با چگونگی عملکرد مواد شوینده آشنا شویم و با مصرف درست آنها و آسیب کمتر به محیط زیست، سطح بهداشت شخصی و همگانی را افزایش دهیم و از این طریق شاخص امید به زندگی را بالا ببریم.

شیشه، شبیه را حل می‌کند

آلاینده: آلاینده‌ها موادی هستند که بیش از مقدار طبیعی در یک محیط، ماده یا یک جسم وجود دارند. مانند گرد و غبار هوا، گل‌ولای آب، لکه‌های چربی روی لباس و بدن، ذره‌های معلق در هوا، دوده و... برای زدودن مواد آلاینده از روی لباس، بدن و سطوح به پاک‌کننده‌ها نیاز داریم. مهم‌ترین نکته در انتخاب یک پاک‌کننده خوب این است که بدانییم با توجه به نوع، ساختار و ذره‌های سازنده آلودگی‌ها و کثیفی‌ها پاک‌کننده مورد نظر می‌تواند مناسب باشد یا خیر؟

یادآوری: در شیمی ۱ آموختید که مواد زمانی در هم حل می‌شوند که جاذبه بین مولکولی آنها شبیه هم باشد؛ بنابراین می‌توانیم بگوییم مواد قطبی در حلال‌های قطبی و مواد ناقطبی در حلال‌های ناقطبی حل می‌شوند.

مثال: عسل دارای مولکول‌های قطبی است و در ساختار خود شمار زیادی گروه هیدروکسیل ($-OH$) دارد. وقتی عسل وارد آب می‌شود، مولکول‌های آن از طریق همین گروه‌ها با آب که یک مولکول قطبی است، پیوند هیدروژنی برقرار می‌کنند و در سرتاسر آن پخش می‌شوند. بر این اساس مولکول‌های آب پاک‌کننده مناسبی برای لکه عسل و شیرینی هاست.

خود را بیازمایید

۴

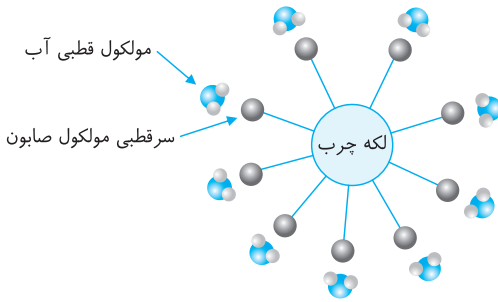
نام ماده	فرمول شیمیایی	محلول در آب	محلول در هگزان
اتیلن گلیکول (ضدیخ)	$\text{CH}_2\text{OHCH}_2\text{OH}$	✓	✗
نمک خوراکی	NaCl	✓	✗
بنزین	C_8H_{18}	✗	✓
اوره	$\text{CO}(\text{NH}_2)_2$	✓	✗
روغن زیتون	$\text{C}_{57}\text{H}_{104}\text{O}_6$	✗	✓
وازلین	$\text{C}_{25}\text{H}_{52}$	✗	✓

جدول زیر را ...
جدول را براساس قاعده «شبهه، شبهه را حل می‌کند» کامل می‌کنیم، یعنی مواد قطبی در حلال قطبی و مواد ناقطبی در حلال ناقطبی حل می‌شوند.

۵

سؤال متن

اگر دست‌ها به چربی و گریس آغشته شود یا روی لباس، لکه چربی بر جای بماند، چگونه باید آنها را تمیز کرد؟

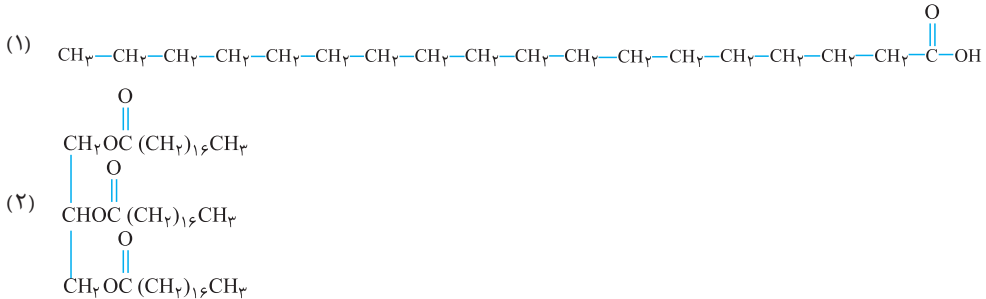
از آنجایی که چربی و گریس دارای مولکول‌های ناقطبی هستند برای تمیز کردن لکه‌های بر جای مانده از آنها باید از یک پاک‌کننده دارای بخش ناقطبی استفاده کرد. بخش ناقطبی پاک‌کننده باید آنقدر بزرگ باشد که بتواند چربی و گریس را در خود حل کند.

چگونه مولکول‌های صابون سبب پاکیزگی و زدودن لکه‌های چربی می‌شوند؟ مولکول‌های صابون باید از یک سو مولکول‌های چربی را در خود حل کنند و از سوی دیگر باید در آب حل شوند (با مولکول‌های آب پیوند هیدروژنی برقرار کنند).

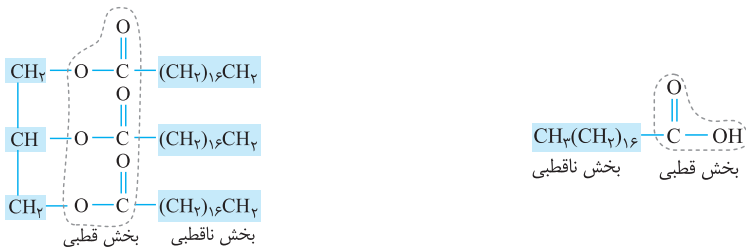
۵

با هم بیندیشیم

۱- چربی‌ها، مخلوطی از ...

آ کدام یک فرمول ساختاری یک اسید چرب و کدام یک فرمول ساختاری یک استر با جرم مولی زیاد را نشان می‌دهد؟ چرا؟
شکل (۱) ساختار یک اسید چرب و شکل (۲) فرمول یک استر سنگین است؛ زیرا شکل (۱) دارای گروه عاملی کربوکسیل (عامل اسیدی) و شکل (۲) دارای گروه عاملی استری است.
ب) ✪ بخش‌های قطبی و ناقطبی هر مولکول را مشخص کنید.

سؤال شکل

۸

برای پاک کردن لکه‌های چربی از چه مواد یا روش‌های دیگری می‌توان استفاده کرد؟ هر ماده‌ای که بتواند همانند صابون از یک سمت چربی‌ها را در خود حل کند و از سمت دیگر در آب حل شود می‌تواند به عنوان پاک‌کننده لکه‌های چربی استفاده شود.

۸

کاوش کنید ۱

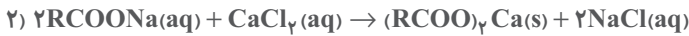
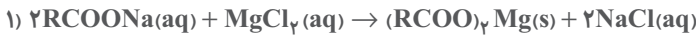
درباره «پاک‌کنندگی صابون در آب‌های گوناگون» کاوش کنید.

وسایل و مواد ...

شماره بشر	۱	۲	۳
ارتفاع کف ایجاد شده (cm)	۱/۱	۰/۱	۰/۱

۴- محتویات هر بشر را به مدت ۳۰ ثانیه و با سرعتی برابر به هم بزیند. ارتفاع کف ایجاد شده را اندازه‌گیری و در جدول زیر یادداشت کنید. سپس به پرسش‌ها پاسخ دهید.

آ از این داده‌ها چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟ صابون در آب محتوی یون‌های Ca^{2+} و Mg^{2+} (آب سخت) کف نمی‌کند یا کمی کف می‌کند. (ب با توجه به معادله‌های شیمیایی زیر، توضیح دهید چرا ارتفاع کف در ظرف شماره ۲ و ۳ کمتر از ظرف شماره ۱ است؟

یون‌های Ca^{2+} و Mg^{2+} موجود در آب سخت با یون‌های Na^+ در صابون جایگزین شده و ترکیب (صابون) نامحلول در آب تشکیل می‌دهند، این ترکیب‌های نامحلول در آب به شکل رسوب باقی مانده و بر اثر سنگینی مانع کف کردن صابون می‌شوند. (پ) آیا قدرت پاک‌کنندگی صابون در آب دریا و آب چشمه یکسان است؟ چرا؟ خیر، آب دریا از زمین‌های بیشتری عبور می‌کند، بنابراین مقادیر زیادی از یون‌های کلسیم و منیزیم را در خود حل می‌کند که سبب می‌شود صابون در این آب کف کند.

۹

خود را بیازمایید

دانش‌آموزی برای مقایسه ...

آ) دما چه اثری بر قدرت پاک‌کنندگی صابون دارد؟ افزایش دما قدرت پاک‌کنندگی صابون را افزایش می‌دهد.

ب) قدرت پاک‌کنندگی صابون با افزودن آنزیم چه تغییری می‌کند؟ افزودن آنزیم به صابون، قدرت پاک‌کنندگی صابون را به طور چشمگیری افزایش می‌دهد.

پ) آیا میزان چسبندگی لکه‌های چربی روی پارچه‌های گوناگون یکسان است؟ از کدام داده جدول چنین نتیجه‌ای

به دست می‌آید؟ خیر، پارچه‌های نخی بهتر از پارچه‌های پلی‌استری تمیز می‌شوند. با توجه به جدول صابون آنزیم‌دار در دمای ۴۰ درجه سلسیوس همه لکه‌ها را از روی پارچه نخی زدوده در حالی که در همین دما، ۱۵ درصد از لکه‌ها بر روی پارچه پلی‌استری باقی مانده است.

مفاهیم آموزشی

۴-۱- در جست‌وجوی پاک‌کننده‌های جدید

پاک‌کننده‌های غیرصابونی

کاربرد صابون به دلیل نقش پاک‌کنندگی و تأمین بهداشت شخصی و اجتماعی گسترش ویژه پیدا کرد، اما به دلایل زیر پاک‌کننده‌های جدید تولید شدند.

افزایش جمعیت جهان و کاهش عرضه صابون

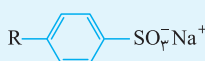
صابون در تمام شرایط به خوبی عمل نمی‌کند مانند سفرهای دریایی که از آب شور استفاده می‌کردند.

دلایل تولید پاک‌کننده‌های جدید

نیاز به مقدار بسیار زیادی چربی برای تولید صابون

نکته: با توجه به رابطه بین ساختار و رفتار یک ماده، شیمی‌دان‌ها مواد را سنتز کردند که ساختاری مشابه صابون داشته باشد و بتواند لکه‌ها و چربی‌ها را در آب بزداید.

نکته: پاک‌کننده‌های غیرصابونی با فرمول کلی RSO_3Na تولید شده است. در این پاک‌کننده‌ها به جای گروه کربوکسیلات (COO^-)

گروه سولفات (SO_3^-) به کار می‌رود. مانند: سدیم دودسیل بنزوات

ایستگاه یادآوری

کاغذ pH در محیط های اسیدی و بازی رنگ های گوناگون دارد.

قرمز

آبی

آبی

قرمز

رنگ کاغذ pH:

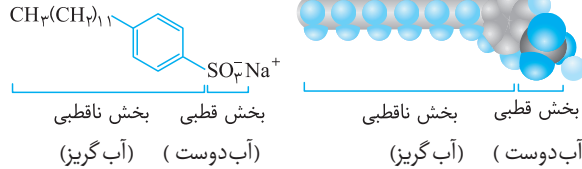
نکته: اگر کاغذ pH را به صابون بزیم مشاهده می کنیم که صابون محیط بازی دارد.

۱۱

خود را بیازمایید

شکل زیر فرمول ...

آ بخش های آب دوست و آب گریز آن را مشخص کنید.

(ب) شباهت ها و تفاوت های این ماده را با صابون بنویسید.

شباهت: این ماده نیز همانند صابون دارای دو بخش قطبی و ناقطبی است، بنابراین می تواند هم در آب و هم در چربی حل شود هر دو دارای زنجیر هیدروکربنی بلند هستند و هر دو دارای بخش آنیونی و کاتیونی هستند.

تفاوت: در بخش ناقطبی افزون بر زنجیره هیدروکربنی دارای حلقه بنزنی است در بخش قطبی به جای COO^- دارای گروه SO_3^- است.

صابون ها در آب سخت کف نمی کنند ولی پاک کننده های غیرصابونی در آب سخت نیز کف می کنند و خاصیت پاک کنندگی خود را حفظ می کنند.

(پ) توضیح دهید چگونه این ماده لکه های چربی را هنگام شست و شو با آب از بین می برد. بخش ناقطبی این پاک کننده، یعنی زنجیر هیدروکربنی بلند و حلقه بنزنی به دلیل داشتن مولکول های ناقطبی می توانند چربی ها را در خود حل کنند؛ زیرا چربی نیز دارای مولکول ناقطبی است. بخش قطبی این پاک کننده که سولفونات (SO_3^-) نام دارد به دلیل برقراری جاذبه با مولکول های قطبی آب باعث پخش شدن چربی ها در سرتاسر آب می شود.

۱۲

با هم ببیندیشیم

۱- با توجه به ...؟

سرکه سفید: اسیدی

صابون: بازی

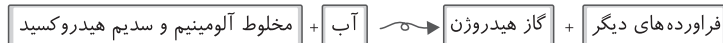

محلول سود: بازی

محلول جوهر نمک: اسیدی

۲- نوعی پاک کننده که ...

آ توضیح دهید چرا از این پودر برای باز کردن لوله ها و مسیرهایی استفاده می شود که بر اثر ایجاد رسوب و تجمع چربی ها بسته شده اند؟ زیرا مخلوط بازی است و در واکنش با چربی ها و روغن ها موادی همانند صابون تولید می کنند. موادی که در آب حل شده و خود پاک کننده هستند.